

ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ З ОГЛЯДУ НА ТЕНДЕНЦІЇ В СУЧАСНОМУ СВІТОВОМУ ПРОСТОРІ

©2018 ЖУКОВ А. В.

УДК 314 (477)

Жуков А. В. Перспективи економічного зростання України з огляду на тенденції в сучасному світовому просторі

Стаття є присвяченою проблемам зростання економічного потенціалу держави на світовому ринку. На основі проведеного аналізу наукової літератури, сучасних економічних досліджень, порівняльних характеристик як успішних, так бідних країн світу, а також застосування результатів математичних моделей визначені основні фактори, що є несприятливими для економічного зростання України. Наведено численні приклади, та на основі аналізу економічного становища інших країн окреслено основні напрями та можливості економічного зростання України.

Ключові слова: економіка, економічний показник, держава, населення, економічне зростання, країна.

Рис.: 4. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 8.

Жуков Андрій В'ячеславович – кандидат економічних наук, викладач кафедри вищої математики і економіко-математичних методів, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна).

E-mail: okydoky87@ukr.net

УДК 314 (477)

Жуков А. В. Перспективы экономического роста Украины с учетом тенденций в современном мировом пространстве

Статья посвящается проблемам роста экономического потенциала государства на мировом рынке. На основе проведенного анализа научной литературы, современных экономических исследований, сравнительных характеристик как успешных, так бедных стран мира, а также применения результатов математических моделей определены основные факторы, которые являются неблагоприятными для экономического роста Украины. Приведены многочисленные примеры, и на основе анализа экономического положения других стран очерчены основные направления и возможности экономического роста Украины.

Ключевые слова: экономика, экономический показатель, государство, население, экономический рост, страна.

Рис.: 4. **Табл.:** 2. **Библ.:** 8.

Жуков Андрей Вячеславович – кандидат экономических наук, преподаватель кафедры высшей математики и экономико-математических методов, Харьковский национальный экономический университет имени Семена Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харьков, 61166, Украина)

E-mail: okydoky87@ukr.net

UDC 314 (477)

Zhukov A. V. The Prospects of Economic Growth of Ukraine Considering Tendencies in the Modern World Space

The article is concerned with the problems of growth of economic potential of the State in the world market. On the basis of a carried out analysis of scientific literature, current economic studies, comparative characteristics of both successful and poor countries of the world, as well as application of the results of mathematical models, are determined the main factors that are unfavorable for Ukraine's economic growth. Numerous examples are provided, also, on the basis of analysis of economic situation of other countries, the main directions and opportunities of economic growth of Ukraine are outlined.

Keywords: economy, economic indicator, State, population, economic growth, country.

Zhukov Andrii V. – PhD (Economics), Lecturer of the Department of Higher Mathematics and Economic and Mathematical Methods, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: okydoky87@ukr.net

Економічні та політичні умови, в яких знаходиться сьогодні Україна, не сприяють подальшому розвитку її потенційних можливостей, Україна має дуже низький економічний статус і входить до числа найбідніших країн Європи. Наведемо деякі статистичні дані за 2018 р. (дослідження проводилося серед 195 країн). Так, наша країна посідає 79 місце за рівнем доступу до медичних послуг, 85 місце за рівнем зростання прибутків населення, 118 місце за рівнем корумпованості, 143 місце за рівнем зростання доходів на душу населення, та ін.

З іншого боку, за розміром власної території Україна є другою країною в Європі (після Росії), незважаючи на досить високий рівень міграції (4 місце серед країн світу), Україна посідає 5 місце за чисельністю населення, яке є досить освіченим (11 місце у світі за кількістю грамотних людей), однак у подальшому доступ до якісної освіти постійно звужується (43 місце) [1]. Таким чином, за власними, людськими та природними ресурсами Україна має всі можли-

вості займати більш «привабливі» позиції у світових рейтингах, і найбільш серйозною перешкодою цьому є невідповідність економічного розвитку, зростання добробуту населення, ролі країни на міжнародній арені її природному та науково-технічному потенціалу.

Завданням статті є теоретичне обґрунтування впливу як внутрішніх економічних, так і зовнішніх глобалізаційних процесів на розвиток економіки України, визначення факторів, що сприяють або перешкоджають подальшому розвитку країни.

Методами дослідження є аналіз, синтез та порівняння.

Економічному розвитку, питанням економічної взаємодії країн на світовому ринку присвячено чимало наукових праць та досліджень. Базові питання, основа концепції економічного розвитку країн відображені в роботах таких науковців, як В. Гець, С. Єрохін, Д. Сакс та ін. Основи світових економічних процесів визначено в роботах В. Вороніна, А. Кіреєва, О. Пасічник, П. Нікіфорова, З. Галушка, Б. Заблоцького, В. Сіденко, та ін. [2–4].

За допомогою аналізу наукової літератури, сучасних економічних досліджень, статистичних даних, проведення порівняльної характеристики розвитку інших світових економік поглянемо на основні фактори, які можуть бути визначеними як такі, що перешкоджають або уповільнюють подальший розвиток та зростання економіки України.

До *першого негативного фактора*, який суттєво зменшує можливості економічного зростання будь-якої економічної системи взагалі, належить існуюча та яскраво виражена потреба у трудових ресурсах, інакше кажучи, постійне зменшення чисельності працездатного населення.

В Україні ця проблема є двосторонньою: зменшення відбувається як за рахунок міграції, так і за рахунок низької народжуваності. За статистичними даними, Україна входить у топ-30 країн із високим рівнем людей віком 60+ років. Незважаючи на те, що останні чотири роки рівень міграції є практично стабільним (2015 р. – 3,5%; 2016 р. – 0,39%; 2017 р. – 0,41%; 2018 р. – 0,48%, відсотковий показник показує зниження чисельності населення від попереднього року), вагомим фактором є відсутність позитивної динаміки [8].

Спираючись на статистичні дослідження Інституту демографії при НАН України та сформовану на їх основі регресійну залежність, на жаль, можна констатувати наявність стійкої негативної динаміки. Так, за умовою її збереження, до 2050 р. українців у країні може залишитися лише 32 млн (наприклад, у 1990 р. чисельність населення України складала 52 млн осіб), тобто темпи зменшення населення є катастрофічними (рис. 1) [6].

Більшість розвинених країн світу також мають схожі проблеми, однак вони в будь-якому випадку частково вирішуються за рахунок зовнішньої міграції. Наприклад, Росія є однією із країн із середнім рівнем економічного розвитку та має природне перевищення смертності над народжуваністю, тобто за рахунок власних громадян відбувається зниження чисельності населення, однак у цілому, у зв'язку із зовнішньою міграцією, населення хоча і незначно, але збільшується (на період 2016–2017 рр. збільшення дорівнює 267 000 осіб).

У економічно благополучних Сполучених Штатах Америки зростання мігрантів є навіть катастрофічним: 23% у 2015 р. проти 11% у 1990 р., що також викликає серйозне занепокоєння та є підґрунтям тієї жорсткої міграційної політики, що втілює сучасне керівництво США. Тобто, не завжди зовнішню міграцію можна віднести до позитивних показників, це явище необхідно визначати та вивчати ширше, а саме, за такими показниками: групи мігруючих, основний віковий контингент, рівень освіченості, та, як наслідок, – можливості адаптування до зовнішнього середовища. Проте відомо, що чим краще розвинутою країна є економічно, тим більш привабливою вона є для життя і роботи для висококваліфікованих працівників, і навпаки, наявність висококваліфікованих зовнішніх мігрантів дозволяє значно підвищити рівень економічного зростання країни, тобто ці обидва процеси є циклічними та взаємопов'язаними [1].

Однак на сьогодні, на жаль, Україна не може вирішити питання збільшення чисельності населення за допомогою зовнішньої міграції, тому що внутрішнє середовище країни не є досить економічно привабливим для висококваліфікованих кадрів. Можливості середньостатистичного працюючого в Україні в сотні разів менше, ніж аналогічні можливості працюючого в більш розвинених країнах світу (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість грошових заощаджень у мешканців різних країн, тис. дол. США

Назва країни	Кількість грошових заощаджень, тис. дол. США
Швейцарія	121
Японія	120
США	119
Нідерланди	111
Великобританія	87
Німеччина	64
Польща	3,5
Росія	2,6
Україна	1,0
Білорусь	0,9

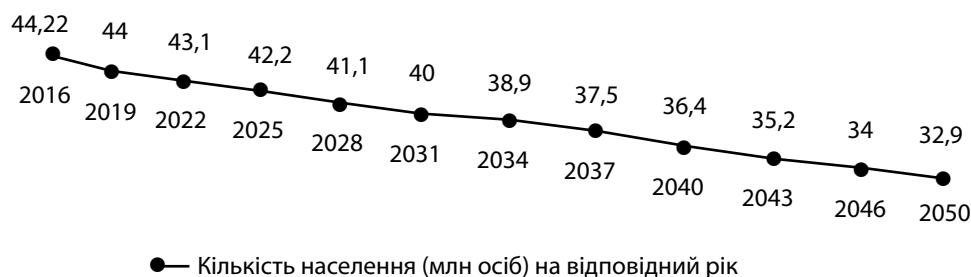

Рис. 1. Прогноз чисельності населення України за умови незмінних показників народжуваності, тривалості життя та міграції

Другим негативним фактором, що також не сприяє розвитку економіки, є наявність значних грошових зобов'язань та необхідність виплат кредитів. Так, за даними табл. 2, зовнішній гарантований борг України не має стабільної динаміки до зниження [5].

Крім того, ситуація погіршується тим, що в наступні роки сума виплат за кредитами ще більше зросте (рис. 2).

За графіком, побудованим на основі даних офіційної статистики, є очевидним, що «пік» виплат припадає на 2018 р., потім спостерігатиметься поступове зниження до 2020 р., а далі виплати знову збільшуються [5]. З огляду на цю ситуацію, основним питанням є таке: чи зможе Україна самостійно подолати процес виплат, не застосовуючи допомогу нових кредиторів, що, своєю чергою, призведе до стрімкого зростання боргових зобов'язань?

Так, гроші, які б могли працювати на економіку самої країни у вигляді внутрішніх програм державного кредитування, допомоги малому та середньо-

му бізнесу, повинні постійно виходити із країни у вигляді виплат по зовнішніх боргах. Короткий огляд самих програм кредитування країни свідчить про те, що гроші не приходять самі по собі, їх держава отримує під жорсткі умови, які повинні бути виконаними. Більшість цих програм, і це стосується не тільки України, а й інших країн – учасниць кредитування, не є «допомогою» для рядового громадянина, основою їх є дотримання досить жорсткої фіскальної економічної політики, а саме: скорочення соціальних витрат, підвищення пенсійного віку, зростання тарифів на соціальні та комунальні послуги. Крім того, наприклад, гроші, які надані за програмою розширеного кредитування МВФ, не можуть бути витраченими інакше як на поповнення золотовалютних резервів країни або повернення кредитних грошей.

У цьому випадку цікавим є наведення деяких статистичних даних (рис. 3): найбільші показники економічних досягнень мають ті 16 країн світу, що протягом останніх 30 років не отримували ніякої допомоги від МВФ – їх середньорічний рівень зрос-

Таблиця 2

Зовнішній державний і гарантований державою борг України з 2012 по 2017 рр. (млн дол. США)

Період	Сукупний борг	Різниця між поточним і наступним роком у відсотках	Державний борг	Різниця між поточним і наступним роком у відсотках	Гарантований борг	Різниця між поточним і наступним роком у відсотках
на 31.12.2011	37 474,5		24 507,1		12 967,5	
на 31.12.2012	38 658,8	+3,16%	26 137,7	+6,65%	12 521,1	-3,44%
на 31.12.2013	37 536,0	-2,90%	27 901,4	+6,75%	9 634,6	-23,05%
на 31.12.2014	38 792,2	+3,35%	30 809,1	+10,42%	7 983,1	-17,14%
на 31.12.2015	43 445,4	+12,00%	34 427,0	+11,74%	9 018,5	+12,97%
на 31.12.2016	45 604,6	+4,97%	36 048,3	+4,71%	9 556,3	+5,96%
на 31.12.2017	48 989,4	+7,42%	38 490,1	+6,77%	10 499,3	+9,87%

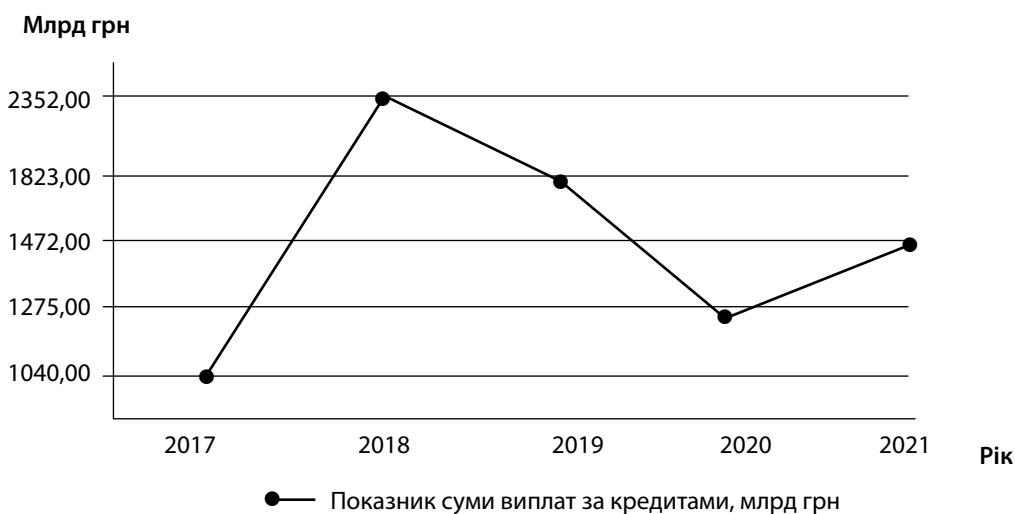

Рис. 2. Сума виплат за кредитами України за 2017–2021 рр.

тання ВВП становить більше 2% протягом кожного року. Країни, що отримали незначні суми від кредиторів, мали також непогані показники економічного зростання, вони були дещо нижчими, ніж у країн другої групи, поступово знижуючись для кожної групи країн. Та, насамкінець, країни, що отримали значний кредит – 5% рівня власного ВВП (у грошовому еквіваленті), мали досить негативну динаміку зростання, але їх рівень ВВП був навіть нижчим, ніж на початку кредитування. (-0,4%, 21 країна) [7].

залучення висококваліфікованої робочої сили досить важко, однак залучення саме грошових інвестицій для розвитку економіки України – одним із найперспективніших напрямів щодо подальшого економічного зростання.

Саме інвестиційному залученню коштів присвячено чимало вітчизняних і зарубіжних праць. Так, окремі питання інвестиційної привабливості вивчалися в роботах А. Джусова, Н. Мешко, О. Поліщук та інших. Науковцями зазначено, що дешева робоча

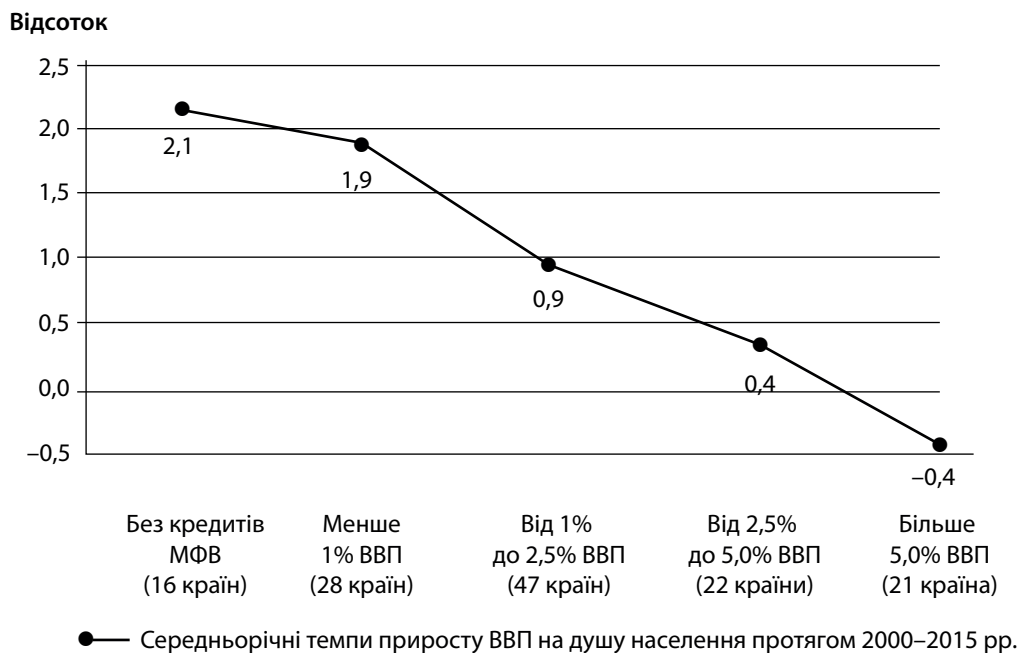

Рис. 3. Кредити МВФ і динаміка змін у економіці країн у 2000–2015 рр.

Якщо звернутися до світової практики, то у випадку важкого економічного становища, з метою запобігання виникнення значної кредитної заборгованості, багато країн знаходять вихід у залученні заощаджень власного населення, тієї частки «тіньових» доходів, які має населення. Але для цього необхідна наявність вагомих державних гарантій як для підтримки малого та середнього бізнесу, так і заощаджень громадян.

Іншим виходом із складного становища є *застосування привабливого інвестиційного клімату*. Так, обсяг інвестування в Україну у 2015 р. зріс порівняно із 2014 р. на 53,5%, у 2016 р. – на 17,1% порівняно з 2015 р., але у 2017 р., навпаки, відбулося зменшення прямих інвестицій на 57,5% порівняно з попереднім роком. Таке коливання також може бути пояснено досить нестабільною економічною ситуацією, і перш за все «слабкою» юридичною політикою країни та високим рівнем корупції [5].

Слід зазначити, що саме перспективи залучення грошових інвестицій у економіку України є найкращим і практично єдиною можливим виходом із сьогоденної ситуації. Як уже було зазначено вище, покращити економічне становище на сьогодні за рахунок

сила, її кваліфікованість, привабливе географічне та кліматичне становище України та інші фактори роблять нашу країну доволі цікавою та привабливою для іноземних інвестицій. Однак, водночас, постає питання щодо визначення напрямів подальшого інвестування, формування інвестиційних стратегій та вибору стратегічних пріоритетів у інвестиційній діяльності. Для визначення таких напрямів доцільно звернутися до досвіду інших країн, які пройшли шлях становлення і на теперішній час є одними із найрозвинутіших країн світу.

Протягом останніх років Україною була обрана стратегія розвитку в напрямку країни зі значною часткою аграрного сектора економіки. Визначимось, чи є така економічна політика держави доцільною і чи приведе можливе вкладання інвестиційних коштів у аграрний сектор до «економічного стрибка».

Як свідчать численні економічні дослідження, акцентування лише на розвиток аграрного сектора не може бути успішним. Так, незважаючи на те, що проблема голоду людства є невирішеною, а країни – постачальники їжі повинні мати непогане економічне становище, однак більшість аграрних країн світу є доволі бідними. За статистичними даними, до пер-

шої десятки аграрних країн Європи входять: Албанія (21,83% ВВП – сільське господарство), Молдова (13,8%), Україна (10,4%), Македонія (10,2%), Чорногорія (10,1%), Сербія (9,66%), Білорусь (9,21%), Боснія та Герцеговина (8,7%), Болгарія (6,7%), Румунія (6,4%), і ці країни є також найбіднішими країнами Європи. Тому в них такі питання, як низькі зарплати, низький рівень життя, висока міграція завжди присутні [7].

Так, за статистичними даними на період 2010–2017 рр. відомо, що частка аграрного сектора України постійно зростає (приблизно на 1% ВВП кожного року), також пропорційно до цього постійно зростають витрати для кожного пересічного українця на покупку продовольчих товарів (приблизно на 1%, якщо аграрна частка у ВВП зростає на 10%). Тобто можна зробити висновок, що населення збіднюється. Що стосується аграрного сектора, тільки зростання доданої вартості в сільському господарстві на душу населення зменшує бідність. На 10% зростання доданої вартості бідність зменшується на 0,07%. Однак зростання доданої вартості в сільському господарстві завжди приводить до зростання доданої вартості в інших секторах економіки, і в цьому випадку залежність вже не є такою «маленькою», ефект бідності збільшується практично у три рази. Країни із сировинним типом економіки завжди мають проблеми із конку-

рентоспроможністю на світовому ринку, вони не можуть вільно «диктувати» вартість товару, або межі волатильності вартості товару є суттєво обмеженими. Іншим суттєвим недоліком є практична залежність від природних і кліматичних умов. Крім того, праця в аграрному секторі залишається низькокваліфікованою, що також гальмує подальший розвиток економіки. До того ж, що стосується України безпосередньо, то саме сировина займає біля 57% повного обсягу українського експорту, тому Україна є більш сировинно-орієнтованою державою, ніж аграрною.

Звичайно, ігнорувати природні ресурси або сировинні можливості країни нерозумно. Так, багато країн арабського світу досить швидко побудували потужні економічні системи, базуючись лише на багатих природних ресурсах, а інші, маючи практично такі ж самі можливості, залишилися бідними. Причина – у вмінні ефективно розпоряджатися природними ресурсами. У цьому аспекті цікавими є дані статистичних досліджень (рис. 4). Ті країни, що були монополістами у видобуванні нафти та газу протягом 30 років, мали негативні показники приросту ВВП, і навпаки, ті країни, що не брали участь у монопольному регулюванні, мали дуже високі темпи приросту ВВП.

Таким чином, наступною і досить важливою рисою успішної держави є *не тільки її економічна, але і політична діяльність* [6].

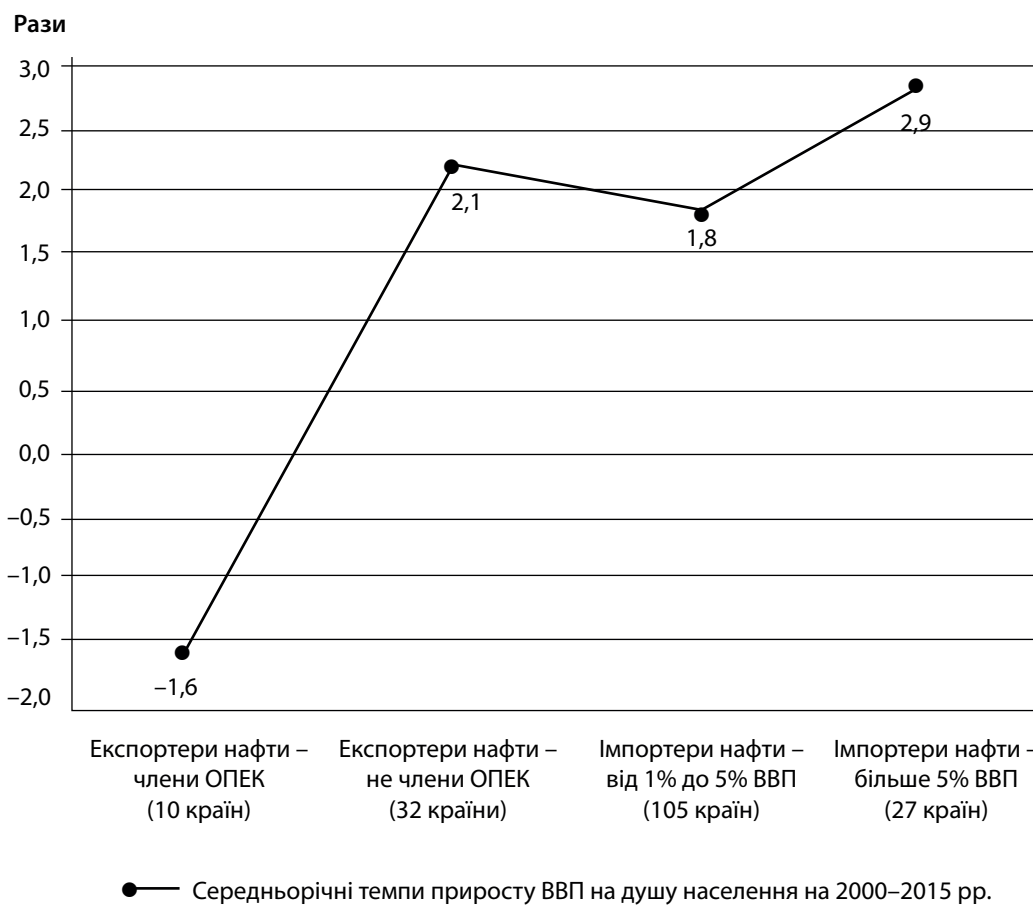

Рис. 4. Експорт/імпорт нафти та економічне зростання на 2000–2015 рр.

ВИСНОВКИ

Одним із напрямків виходу України зі складної економічної ситуації є активізація вітчизняної економіки та її відродження шляхом залучення прямих зарубіжних інвестицій, причому одним із найважливіших факторів має бути залучення саме в ті економічні галузі, які є спрямованими на довгострокове економічне зростання, а саме: індустрію та промисловість.

Однак сьогодні на цьому шляху є суттєві перешкоди: це нерозвиненість ринкової структури, нестабільність законодавства та фінансово-кредитної системи, непрозорість у процесі ведення бізнесу та низький рівень захисту прав власності. Усе це вимагає подальшого дослідження, а, крім того, у контексті вивчення цієї проблеми необхідно також враховувати наявність економічних і політичних механізмів по залученню грошових інвестицій до економіки нашої країни. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. <https://sites.google.com/site/rejtingukrainy>
2. **Галушка З. І.** Розвиток теорії добробуту: суперечності чи неможливість прийняття ефективних рішень? *Економічна теорія*. 2009. № 1. С. 22–29.
3. **Заблоцький Б. Ф., Покошко М. Ф.** Економіка України. Львів : Новий світ-2000, 2009. 360 с.
4. **Сіденко В. Р.** Потенціал економічного розвитку України в контексті європейської інтеграції. *Фінанси України*. 2007. № 9. С. 143–150.

5. Офіційна інтернет-сторінка Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/finance/debtgov/foreign/>

6. Офіційний сайт Інституту демографії та соціальних досліджень України. URL: www.idss.org.ua

7. <https://delo.ua>

8. http://agroinform.tj/index.php?option=com_content&view=article&id=1715%3Aagrarnye-strany-mira&catid=50%3Aintervju&lang

REFERENCES

Halushka, Z. I. "Rozvytok teorii dobrobutu: superechnosti chy nemozhlyvist pryiniattia efektyvnykh rishen?" [The development of the theory of well-being: the contradiction or impossibility of making effective decisions?]. *Ekonomichna teoriia*, no. 1 (2009): 22-29.

http://agroinform.tj/index.php?option=com_content&view=article&id=1715%3Aagrarnye-strany-mira&catid=50%3Aintervju&lang

<https://delo.ua>

<https://sites.google.com/site/rejtingukrainy>

Ofitsiina internet-storinka Ministerstva finansiv Ukrainy. <https://index.minfin.com.ua/finance/debtgov/foreign/>

Ofitsiinyi sait Instytutu demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen Ukrainy. www.idss.org.ua

Sidenko, V. R. "Potentsial ekonomichnoho rozvytku Ukrainy v konteksti yevropeiskoi intehratsii" [Potential of Economic Development of Ukraine in the Context of European Integration]. *Finansy Ukrainy*, no. 9 (2007): 143-150.

Zablotskyi, B. F., and Pokoshko, M. F. *Ekonomika Ukrainy* [Ukraine economy]. Lviv: Novyi svit-2000, 2009.